

HOL TALÁLHATÓ A 21. SZÁZADI ETNOGRÁFIAI/ANTROPOLÓGIAI KUTATÁS TEREPE?

„A legtöbb antropológus számára a megértés és az adatgyűjtés legelső problémája abból adódik, ami terepmunkaként vált ismertté” – írja Hollós Marida kulturális antropológiai bevezetőjében (HOLLÓS, 1995, 4.). Frazernek és Tylornak még nem volt fontos jelen lenni a kutatás helyszínén, csak később vált az etnográfusok, antropológusok számára a terep az ismeretek legfőbb forrásává. A terepkutatás a huszadik század elején az antropológia lehetőségeinek és szerepének megértése során, a társadalmi jelenségeket természetes közegükben vizsgálva értékelődött fel és vált antropológia védjegyévé, valamint máig legfontosabb munkamódszerévé. A kutatás terepének fontosságát jelzi, hogy tudományunk lényegében a terepmunkán keresztül határozza meg önmagát. Feltehetően még ma is igaz Charles Gabriel Seligmannek az a sokat idézett mondása, hogy „a terepkutatás olyan az antropológiának, mint a vértanúké vére az egyháznak” (LEWIS, 1985, 27. – idézi: PRÓNAI, 2006). Az évek során a terep-vel szembeni elvárásaink folyamatosan változtak, így a terep mibenléte tükrözte az antropológia korszakait, a tereptudomány történetét (GUPTA – FERGUSON, 1997, 1–46.). A 20. század elején a terepet leginkább a térbeli távolság jellemezte, ami egyben a kulturális távolságot, a másságot is szimbolizálta. Ekkor vált a terepen való jelenlét az antropológiai hitelesség forrásává, és az ott töltött idő átélése a szakmai beavatás részévé (BOGLÁR, 2004, 17.). A terep jelentését és a kutatások hangsúlyait áthelyező egyik legfontosabb változás, hogy az a geográfiailag és kulturálisan izolált, idealizált terep, amelyen a klasszikus etnográfiai/antropológiai kutatás folyt, ma már alig létezik.¹

A 20. század második felétől a terep egyre inkább csupán olyan helyet jelent, amely elkülönül az etnográfus otthonától (CRAPANZANO, 1977, 3–7.). Az életmódok egalizálódtak, a távoli kultúrákban is találhatunk otthonos elemeket, és a saját környezet sem feltétlenül a kulturális azonosság helye. Egy kulturálisan heterogén nagyvárosban egymás közvetlen szomszédságában élhetnek nemi, vallási, etnikai különbségeket hordozó egyének vagy csoportok (GUPTA – FERGUSON, 1997, 1–46.). Ezért a globalizált és deterritorializált világban a sokrétűen össze-

¹ Már az 1970-es években megjelenő akcióantropológia is amellet érvelt, hogy a Malinowski által kidolgozott klasszikus modell nem kizárólagos módja az antropológiai gyakorlatnak (GUPTA – FERGUSON, 1997, 25.).

fonódó kulturális és társadalmi színterek vizsgálatára alkalmatlanná vált a földrajzilag és kulturálisan adott helyhez kötött terepfogalom. Arra az alapproblémára, hogy a kis léptékű társadalmi keretek vizsgálatára kialakított etnográfiai kutatás tárgya átalakult, 1986-ban a James Clifford és George E. Marcus által szerkesztett *Writing Culture* című kötet hívta fel a figyelmet.² A könyv nyomán kirobbanó vitákban világossá vált, hogy olyan rugalmas, a kortárs jelenségeket megragadni képes módszertanra van szükség, amely értelmezési keretet tud nyújtani a társadalmi térben folyamatos mozgó emberek, tárgyak, ötletek és információk számára (FALZON, 2009, 3–6.). George E. Marcus 1995-ben adta közre *multi-sited ethnography* (több színterű etnográfia) elméletét, amely javasolja, hogy az etnográfus/antropológus kövesse a vizsgálódása tárgyát, és a tárgy ki fogja jelölni a kutatás terepét (MARCUS, 1995, 108.; 1986, 165–193. – idézi: LAJOS, 2013, 47.). Ez a megközelítés alapvetően meghatározza a posztmodern antropológia terepfelfogását. Marcus ezt a követést mint technikát, éppen úgy egy körültekintően, logikusan eltervezett eljárásnak tekinti, mintha állomásozó terepmunkára menne (NAGY, 2015, 42–43.).

A kortárs antropológia számára az 1990-es években újabb kihívást jelentett a virtuális térben megjelenő terep. Ezzel a földrajzi és kulturális értelemben különálló kutatási szintér megváltozása után, a kutatói jelenlét személyes jellege is kérdésessé vált. Korábban az etnográfiai/antropológiai megismerés kiindulópontja a fizikai térben szerzett kutatói tapasztalat volt, azonban az online interakciók esetében nem beszélhetünk a fizikai térben megvalósuló személyes jelenlétről. A terepkonceptió részévé olyan társadalmi terek váltak, amelyeknek nincs fizikai kiterjesztése, kizárólag online léteznek, csak infokommunikációs eszközökkel hozzáférhetők (BOELSTORFF, 2008; idézi: MÁTYUS, 2015, 33.). A 21. században a világ jelenségeinek meghatározó része a virtuális térben zajlik. Úgy tűnhet, hogy ennek a terepnek a feltárása távol esik az etnográfiai/antropológiai hagyomány terepkutatási tradícióitól. Dilemmaként merül fel, hogy elfogadható-e egy olyan kutatói pozíció, amelynek nem része a saját kultúrából való fizikai kimozdulás. Kétség kívül az új virtuális terepet feltáró kutatói hozzáállás sok tekintetben eltér a korábbi tradícióktól. A netnográfia egyenesen online karosszék-etnográfiként határozza meg önmagát, visszautalva ezzel az antropológia tereporientált korszaka előtti időkre. Valójában szó sincs visszalépésről, sokkal inkább módszertani folytonosság figyelhető meg. Az előbbieken említett netnográfia is lényegében adaptálja a jól bevált etnográfiai kutatási technikákat az online közösségek kultúrájának vizsgálatához (KOZINETS, 2002). A virtuális terep másik nagy területének, a közösségi médiának az alapkon-

² Különösen Marcus tanulmánya foglalkozott a globális viszonyok között egyre szerteágazóbb etnográfiai terep kérdésével (MARCUS, 1986, 165–193.).

cepciója is sok tekintetben egybevág az etnográfiai/antropológiai nézőponttal, amikor a közösségi hálózatokra épít, és „az embereket nem elszigetelt egyedi lényekként, hanem a másokhoz fűződő interakcióik csomópontjaként vizsgálja” (MILLER, 2011, 6.). A virtuális etnográfiai értelmezésében a terep fogalmát Christine Hine is az áramlás és a kapcsolatok etnográfiai megismerése révén igyekszik megragadni (HINE, 2000, 64.). A virtuális terep megjelenése egyáltalán nem jelenti a fizikai térben zajló kutatások trónfosztását. Az online terep nem számolja fel az offline tér szerepét, gyakran csak átrendezi a helyi működések logikáját, a lokalitással kapcsolatos reflexiókat és kiegészítő jelleggel van jelen, más kommunikációs csatornákkal együtt (MÁTYUS, 2015, 36.).

A terep újradefiniálása olyan új módszerek kialakítását is igényelte, amelyek eszközként szolgáltak a változó térben szerzett összetett tapasztalatok értelmezésére. Marcus szerint a *multi-sited ethnography* által felvetett szemléletmód uralkodó tendenciaként jelenhet meg az internettel foglalkozó kutatási területeken (MARCUS, 1995, 104. – idézi: NAGY, 2015. 43.). A több szinterű kutatás második generációjához tartozó Laura Hirvi és Hanna Snellman pedig elvonatkoztatnak az offline, illetve online helyszínektől, és a terep lényegét a kutató és kutatott között kialakuló interakcióra redukálják a *Where is the Field?* című kötetben. Véleményük szerint a terep az adatközlő és az etnográfus közötti találkozás folyamatában jön létre (HIRVI – SNELLMAN, 2012, 18.). A kutató és kutatottak közötti viszony átértékelődésének háttérében ott áll a terep koncepciójának elmúlt évszázadban végbement átalakulása. Ez a változás befolyásolta az antropológus tereppozícióját, és a kutatási folyamat demokratizálódásának irányába hatott.

Írásomban egy konkrét vizsgálat példáján keresztül mutatom be az online terep és a virtuális terepkutatás néhány jellemzőjét. 2014 és 2016 között a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Panyolán az évente megrendezésre kerülő hagyományörző farsangi felvonulást kutattuk. Érdeklődésünket felkeltette, hogy a rendezvény szervezésében – az interneten keresztül – jelentős szerepet vállalt a faluból elszármazott fiatalok egy része is. Ezért 2016-ban Panyola fizikai terében, valamint az interneten a rendezvény offline és online vonatkozásait igyekeztük feltárni. Az átfogó vizsgálat anyagából itt az online terepen szerzett tapasztalatainkra fókuszálok, a Facebookon folytatott szervezést és az internetes reprezentáció területét ismertetem. A virtuális térben végzett kutatás leíró jellegű bemutatásával elsősorban módszertani szempontból igyekszem megvilágítani a virtuális terep feltárásának folyamatát, előnyeit és nehézségeit. Ugyanakkor példám jó lehetőséget kínál a virtuális terep jelentőségének bemutatására, ezért kitérek arra is, hogyan válnak a globális jelenségek a lokális ünnepszervezés eszközévé, és hogyan válik a helyi rendezvény az interneten

keresztül ismét globális kínálat részévé. Kiinduló hipotézisem szerint egyre jelentősebb módszertani veszélyforrás, hogy a fizikai térben végzett kutatásaink korrektnak látszó eredményei a virtuális tér megismerése nélkül valójában töredékesek, vagy tévesek is lehetnek. A világháló létezése legtöbbször életére – explicit vagy implicit módon – hatást gyakorol, még azokra is, akik nem felhasználók. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a virtuális világ a „valóság” részévé vált, amire reflektálnia kell a kutatási gyakorlatnak is. Írásomban elsősorban a virtuális tér bemutatására koncentrálok, ez a tanulmány alapvetően amellel érvel, hogy a világháló szerepének és mindennapos alkalmazásának nyomon követése a kortárs társadalmi valóságunk árnyaltabb megértését teszi lehetővé.

James Clifford szerint a terep egyfajta kutatói konstrukció. Egy terepen semmi sem eleve adott, a terepmunkát végző etnográfus/antropológus jelöli ki a helyét és a határait. A kutató saját érdeklődése mentén rendszerezi a terep jelenségeit számára fontos és érdektelen adatokként (CLIFFORD, 1997, 185–222.). A kutató nézőpontja és érdeklődése határozza meg, hogy mit olvas ki a terepből. Például az ebben a tanulmányban szereplő panyolai hagyományörző farsangra – amelyet néhány éve a korábbi szokásvilágot felelevenítve a településről elszármazott fiatalok segítségével szerveznek – tekinthetünk úgy, mint alkalmazott néprajzra, a fogyasztás egy formájaként megjelenő reprezentációs folklorizmusra, amelyben a lokális társadalom hely és szerepkeresése nyilvánul meg (BÍRÓ, 1987, 36–38.). Vagy megközelíthetjük ugyanezt a terepet, a vidéki társadalom 21. századi átalakulásának példájaként, ahol a falu és város kapcsolatának új dimenzióit követhetjük nyomon, valamint ahol bepillantást nyerhetünk a virtuális térben működő közösségi háló kínálta új lehetőségekbe.³ Geertz szerint a hétköznapit olyan helyeken vesszük szemügyre, ahol szokatlan formát ölt, vagyis az antropológiai kutatás tárgyává az válik, ami furcsa, más, esetleg érdekes és ugyanakkor lokális is (GEERTZ, 1994). Voltaképpen bárhol lehet a kutatás terepe, bármi válhat a kutatás tárgyává, de úgy tűnik, hogy az egzotikus és furcsa terepekre vagy egyedi rendkívüli helyzetekre nagyobb az érdeklődés. Egy közös kulturális platformon élő heterogén társadalomban nagyon eltérő, hogy mi számít rendkívülinek, de talán az kijelenthető, hogy egy kistelepülés maskarás rendezvénye látványosabb, mint a hétköznapjai. Ugyanakkor a „jó terepet” nem csak az egzotikussága és az érdekessége jellemzi, hanem az is, hogy az adott kor éppen aktuális problémavilágának feltárására, értelmezésére kínál-e konkrét kutatási lehetőséget (GUPTA – FERGUSON, 1997; idézi: FEISCHMIDT, 2007, 224.). Úgy tűnik, hogy napjaink „jó terepe” gyakran egy globalizált világ jelenségeihez képest fogalmazódik meg. A mai kutatások

³ Mindkét megközelítés releváns és voltaképpen több ponton is összefügg.

olyan eddig ismeretlen területeket igyekeznek feltárni, mint például az offline, online jelenségek összefonódása. Megítélésem szerint a következőkben itt bemutatott panyolai „hagyományörző” farsangi felvonulás – amely a falu terében zajlott, de a településről elszármazott fiatalok, lényegében a község terén kívül, a kibertérben szerveztek meg – aktuális és releváns példa. Az internetes felületeken megjelenő szervezés és reprezentáció, valamint a település fizikai terében lezajló esemény vizsgálata alkalmas arra, hogy segítségével új, a 21. század problémavilágát tükröző és feltáró következtetéseket fogalmazzunk meg.

Alapkérdésként merült fel, hogyan lehet megragadni egy olyan társadalmi szerveződést, amely tevékenységét fizikai és virtuális térben egyaránt kifejti. Ezért kutatásunk során a multi-sited ethnography gyakorlatának abból a koncepciójából indultunk ki, hogy a terepet nem valamilyen territoriális elv tartja egyben, hanem a kutatás logikája. Marcus nyomkövető antropológiai elgondolását alapul véve, párhuzamosan több terepen igyekeztünk feltárni a lokális és globális jelenségek összefonódását, valamint a köztük feszülő kettőséget (MARCUS, 1995). Azt vizsgáltuk, hogy a globális szinten megjelenő fesztivál-kultúra hogyan ölt lokális jelleget a panyolai rendezvény keretei között, és a szervezők, résztvevők valamint a közönség hogyan kínálja fel az internet segítségével a lokális tartalmakat a világháló globális terében. Több szintéren követtük nyomon a megkonstruált ünnep formálódását. Arra fókuszáltunk, hogy a helyiek és a kívülállók hogyan beszélnek az eseményről, mit tartanak fontosnak, illetve hogyan jelenítik meg a rendezvény keretei között önmagukat a külvilág számára. Nem a farsangi esemény, hanem a róla alkotott vizuális és szöveges narratívák elemzése volt a célunk. Ezért az online és az offline gyakorlatok különböző dimenzióit problémaviláguk összefüggéseinek felismerése révén igyekeztünk meghatározni. Azt követtük nyomon, hogy a hagyományörzést felvállaló rendezvény milyen hatást vált ki – illetve milyen átfogóbb összefüggések értelmezési keretéül szolgál – akár a lokális társadalom és a külvilág, akár a lokális társadalom múltjához fűződő viszonyában, vagy a helyiek és az etnográfusok kapcsolatában. Tehát lényegében egyetlen terep, – a panyolai hagyományörző farsangi felvonulás – több színtérének vizsgálatára koncentráltunk.

A vizsgálatot a Debreceni Egyetem négy néprajzos hallgatójával közösen végeztem. Az internetes kutatás időszakában kutatócsoportunk is a Facebook-os levelezőrendszeren keresztül tartotta a kapcsolatot. Az internetes információcsere biztosította a folyamatos és mind az öt kutatóra kiterjedő közös kommunikációt, valamint a fellelt adatok gyors megosztását. Az értelmezés során az egyeztetések levelezésszerű rögzítése lehetőséget nyújtott a visszacsatolásra is. Ugyanakkor a falu fizikai terében végzett kutatást megelőzően több alkalommal személyes megbeszélés segítette a munka összehangolását.

A kutatás előzménye

A panyolai hagyományőrző farsangi felvonulás egy 2014-ben felelevenített helyi szokás, amely Ujváry Zoltán hatvanas évekbeli gyűjtésén és Basilides Ábris által a térség farsangi népszokásairól készített filmen alapul (UJVÁRY, 1966, 139–141.). A helyiek az ezredfordulón „találtak rá” a néprajzi szakirodalomban dokumentált hagyományukra. Ujváry arról számolt be, hogy amikor a helyi farsang történéseit lejegyezte, az eseményt nem lengte körül archaikus pátosz – állítása szerint – a legények egyszerűen bolondoztak. Mára azonban a farsangi felvonulás előképéül szolgáló szokás – éppen a tudományos adattá válása révén – felértékelődött, és az önfelelt szórakozást új tartalom váltotta fel. A helyi elit a település lokális identitását erősítő és a turistákat vonzó lehetőséget látott a dramatikus játék felelevenítésében. Mivel a szokás megörökítésében és megőrzésében a néprajzosoknak jelentős szerepe volt, az új rendezvényre is hívtak etnográfust, akitől a rendezvény dokumentálását és értékvoltának megerősítését várták. Ez a szerep a mi kutatócsoportunkra várt volna, de mi csak részben tettünk elég elvárásainknak, mert dokumentáltuk az eseményt 2014-től 2016-ig, de nem minősítettük, és nem foglaltunk állást a rendezvény értékeinek tekintetében. Ezt a véleményalkotást alapvetően a helyiektől vártuk. Igyekeztünk tudatosítani azokkal a szervezőkkel, akikkel kapcsolatba kerültünk, hogy nem akarunk értékelni, minket az érdekel, hogy ők mit szeretnének ezen a rendezvényen, és a változtatásokra is nyitottak vagyunk. Talán a „szakmai kontroll” elutasításának is köszönhető, hogy a kutatás során beleláthattunk a rendezvény újrafogalmazásának folyamatába. Amíg a 2014-es esemény a néprajzi szakirodalomra támaszkodó másolatként jelent meg, addig a 2015-ös farsangi rendezvényen már nyilvánvaló változtatások tűntek fel. Ilyen volt például, hogy a helyi fiatalok mellett, a vendégházak településre érkező látogatói közül is beöltöztek néhányan. A 2015-ös rendezvényen vált világossá számunkra az is, hogy a jelenségeknek csak egy részét tudjuk figyelemmel kísérni az offline térben, ezért a következő évben a rendezvény lebonyolítását már az előkészítés szakaszától a világhálón is nyomon követtük.

Szervezés virtuális terepe

A virtuális etnográfiával foglalkozó szerzők közül többen hangsúlyozzák az offline és az online praxisok komplex vizsgálatának fontosságát (HINE, 2000,

39.; HALLETT – BARBER, 2014). Amikor arra vállalkozom, hogy a virtuális terep jelentőségét, sajátosságait gyakorlati keretek között bemutassam, az elemzés érdekében szükségessé válik a virtuális és fizikai terek elkülönítése. Ugyanakkor hangsúlyoznom kell, hogy az online és offline praxisokat én is összetartozónak tekintem, és szétválasztásuknak csak a módszertani elemzés érdekében látom értelmét.

2016-ban az információgyűjtés a panyolai hagyományörző farsangi felvonulásról online terepen kezdődött, amikor is az előző évek farsangi felvonulásaihoz kapcsolódó kommunikációs aktivitást tekintettük át. Az internetes diskurzus megismeréséhez és a történések értelmezéséhez feltérképeztük azokat a nyilvános virtuális felületeket, amelyek Panyolához és ezen belül a farsangi eseményhez kapcsolódtak. Az adatgyűjtés eredményeként a *www.panyola.hu*, különböző Facebook közösségi oldalak és a Youtube csatornák váltak a kutatás online terepévé.⁴

Először a nyilvánosan hozzáférhető internetes felületek anonim olvasójának pozíciójából vizsgáltuk a témához kapcsolódó netes felületeket. A Facebook mint közösségi oldal különösen alkalmas kutatási terepnek bizonyult, mert a farsangi eseményhez fűződő online tevékenység kapcsolati hálóját, közösségi jellegét is áttekinthetővé tette. Daniel Miller nyomán a farsangi rendezvényhez kapcsolódó Facebookon megjelenő közösségi aktivitást a szervezők és résztvevők egymáshoz fűződő interakcióin keresztül kísértük figyelemmel (MILLER, 2011). A kutatás szempontjából két előnnyel is járt a Facebook oldalak és profilok megismerése. Egyrészt a súlypont átkerülhetett a részek vizsgálatáról a hálózatok és kapcsolatok kérdésére. Másrészt a hagyományörző felvonulás internetes prezentációját az elmúlt évek farsangi eseményeinek kontextusában ismerhettük meg. Betekintve a nyilvános oldalak teljes korpuszába képet formálhattunk az online felületeken megjelenő tartalmakról és a kommunikációs gyakorlatokról is. Kutatásunk idején az alábbi nyilvános Facebook csoportok, oldalak és profilok kapcsolódtak a panyolai farsanghoz: „II. Hagyományörző farsang maskarásai”, „III. Hagyományörző farsang maskarásai”, „Panyolai Ifjúsági Szervezet”, a „Panyola egykor és most”, valamint a „Panyola Községért Alapítvány”. Továbbá áttekintettük a helyi vendégházak (Marica, Cibere, Luca, Fogadó a két kecskéhez) farsangi eseményekhez kapcsolódó Facebook-aktivitását is. Már itt kirajzolódott az offline és az online terek komplex kutatásának előnye. Korábbi vizsgálati eredményeinkkel összevetve már ebben

⁴ Ebben az írásban terjedelmi korlátok miatt leginkább csupán a Facebooknak a kutatásunkban betöltött szerepére térek ki, de fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy ezeknek a virtuális színtereknek a vizsgálat szempontjából fontosabbak a kapcsolódásai, az összefüggései, a folyamatosságuk, mint a különbségeik (WILSON – PETERSON, 2002, 456–457.).

a fázisban látható volt, hogy a részvétel és az aktivitás a farsangi eseményen megnyilvánulhat külön-külön offline és online praxisokban vagy akár mindkettőben. Az internetes felületek információ-kínálatából úgy látszott, hogy a vendégházak vezetői eltérően értékelték a rendezvény jelentőségét. A Fogadó a két kecskéhez elnevezésű panyolai szálláshely Facebook oldalán több, a farsangra invitáló bejegyzés jelent meg, míg a Marica vendégház közösségi oldalán nem volt nyoma a farsangi eseménynek. Ugyanakkor a falu fizikai terében korábban gyűjtött adataink alapján tudtuk, hogy a Marica vendégházat üzemeltető család és a vendégeik már korábban is (és mint később kiderült a 2016-os farsangon is) jelmezbe öltözve aktívan részt vettek a rendezvény offline térben történő lebonyolításában. Kétségtől meghatározóak a fizikai térben zajló praxisok, hiszen nélkülük nem lenne mit virtuálisan megosztani. Viszont az online tér széleskörű betekintést és nagyobb elérhetősége kínál a külső érdeklődők számára. Bár a virtuális és fizikális térben folytatott vállalkozói stratégiák eltérő eszközökkel igyekeztek segíteni a rendezvény sikerét, abban azonban közösek voltak, hogy saját üzletük marketingtevékenységének is a része volt a farsangi közreműködés.

Mélyebbre hatolva a panyolai farsangról szóló internetes tartalmak megismerésében, megfigyelőből kapcsolatfelvevővé léptünk elő. Ehhez az offline térből származó információkra is támaszkodtunk. Interjút készítettem az egyik Debrecenben élő főszervezővel, annak érdekében, hogy megismerjük a szervezés folyamatát és menetét. Az ő kapcsolati hálójára támaszkodva vettük fel a kapcsolatot többi résztvevővel, akiknek a rendezvényt megelőző napokban kérdéseket tettünk fel a Facebookon keresztül. Nehézséget jelentett, hogy az utolsó pillanatban vált véglegessé a maskarások kiléte, így kevés időnk maradt felvenni a kapcsolatot az egyes szereplőkkel. Ez alatt az idő alatt csak néhányan reagáltak a kutatói megkeresésre, annak ellenére, hogy nem voltunk ismeretlenek a megkérdezettek számára, hiszen az előző két panyolai farsangi felvonuláson is jelen voltunk. Ugyanakkor a szervezés folyamata csak részben jelent meg a közösségi oldalak elérhető felületein, gyakran személyes üzenetekben valósult meg, amelyhez nem volt hozzáférésünk. Az antropológia tudományban a reflexív fordulat után nyilvánvalóvá vált, hogy tökéletesen feltárt terep nem létezik. Mindig vannak olyan szegmensek, amelyek eleve rejtve maradnak a kutatói tekintet előtt. Minél precízebben igyekszünk megérteni a terepen zajló jelenségeket, annál inkább látjuk, hogy több dolog marad homályban, mint amit tisztázni tudunk, írja Geertz (GEERTZ, 1994). Sőt, Marc Augé egyenesen azt kérdezi, hogy a tér, az idő és az individuum „túlburjánzása”, – amely nagymértékben elárasztotta és viszonylagossá tette a hagyományos etnográfiai kutatás terepét – egyáltalán hagy-e arra lehetőséget, hogy a modern világ tényei, közösségei, intézményei megragadhatóak legyenek antropológiai perspektívá-

ból? (AUGÉ, 2012, 24.). Úgy tűnik, hogy az antropológiai megismerés parciális jellege mellett a részleges hozzáférés is felveti a terep megismerhetőségének kérdését. Legalábbis az online térben a hozzáférés nagymértékben meghatározza a résztvevő megfigyelés határait (MÁTYUS, 2015, 34.).

Bár volt olyan megkérdezett, aki betekintést engedett saját privát levelezésébe is, mindez csupán az információáramlás jellegéről adott hírt, nem volt alkalmas mélyebb elemzésre. Ezekben az üzenetváltásokban a közösségi esemény szervezése és a jelmezek kiosztása kapcsán felmerülő teendők mellett teljesen rapszodikusnak jelennek meg a hétvégi családi esemény részletei, a vendéglátás, a panyolai hazautazásról szóló információk is. A barátokkal történő üzenetváltásokban pedig az általam megtekintett oldalon az autóval történő közös hazautazás, egy kialakulóban lévő vállalkozás megtervezése mellett tűntek fel a farsang szervezésével kapcsolatos megjegyzések.

Reprezentáció a Facebookon

A panyolai hagyományörző farsangi felvonulást megelőző négy hétben a nyilvános Facebook oldalakon megjelenő bejegyzések nem csak a szervezők közötti kommunikációt biztosították, hanem a rendezvény iránt érdeklődőket is ellátták információval. Megtervezett volt az esemény előtt a közreadott hírek gyakorisága és jellege. Bevett marketingfogást alkalmazva fokozatosan közöltek híreket az online felületek látogatóival, hogy az érdeklődést ébren tartsák, és újbóli látogatásokat generáljanak. Az esemény reklámozása fokozatosan került át az online térbe, 2016-ban már alig készítettek nyomtatott, papíralapú plakátot, mert szerepüket átvette az internetes felületeken meghirdetett Facebook esemény, amely nem csak szélesebb érdeklődői kört tájékoztatott, hanem egyben támpontot is jelentett a szervezők számára a rendezvény iránti érdeklődésről és a részvételi szándékról.

Mind a szervezés, mind pedig a reprezentálás kapcsán jelentőséggel bír a farsangi felvonulás tematikus újraalkotása a neten. Ehhez felhasználják az előző években készült fotókat és filmeket, de a farsangi esemény „hagyományörző” jelzővel történő felcímkézése is az interneten tudja igazán betölteni a szerepét, segíti az üzenet célba jutását, mert a külvilág azonosítani tudja, mit lát a világhálón. Az online felületeken megjelenő bejegyzések és látványvilág révén megfogalmazott esemény több tekintetben is szűkített keresztmetszetét nyújtja a történések összetett folyamatának. Cél a figyelemfelkeltés, az archaikus jelleg, az egzotikusság és eredetiség hangsúlyozása, ezért gyakran Ujváry Zoltán

hatvanas években készült fotóinak (UJVÁRY, 1983) és Basilides Ábris néprajzi filmjének képi világát idéző fekete-fehér képanyagot használnak. Ezek az interpretációk a hagyomány változatlanságának fikcióját igyekeznek erősíteni. Az internetes reprezentációikban azt a látszatot sugallják, hogy a falu lakosságának élete napjainkig a múltból megörökölt hagyományok mentén szerveződik. Ezt a hatást erősítik a képekhez kapcsolódó narratívák is.

*...Panyola volt az utolsó, megmaradt szeglet, három folyó által szigetelve. Különleges, egyedi, máshol nem található. Ne Kenyában fotózd értetlenül, hogy ugrálnak a maszájok a turisták tiszteletére (és pénzükért), hanem gyere és vegyél részt olyasmiben, ami a tiéd is. Ismerd meg, éld át, vidd hírét!*⁵

A lezajlott rendezvényről egyaránt jelennek meg online konstrukciók a panyolai weboldalon, a közösségi oldalakon és a résztvevő nézők vagy szereplők saját online felületein. Sokan megosztott posztokkal, képekkel, videókkal tájékoztatják az ismeretségi körüket a lezajlott farsangi felvonulás egyes részleteiről. A lokális esemény lényegében a virtuális újraalkotásában, az internetre kerülve nyeri el társadalmi jelentőségét, amikor azok, akik nem voltak személyesen jelen, találkoznak a neten konstruált megjelenítéssel és értékelik azt. A hagyományőrző farsangi felvonulás virtuális megjelenéséhez kapcsolódó kommentárok az események intenzív megélését sugallják. Az előző évek kutatói tapasztalata, hogy a falu fizikai terében zajló események mindig tartalmaztak „üresjáratokat” és csekély érdeklődésre számot tartó részeket. A vágott és szerkesztett videók, valamint a válogatott képanyag révén létrejött eseményrekonstrukciók eltérnek a lokális szituáció résztvevőiként megélt konkrét tapasztalatoktól. Az online felületeken megjelenő interpretációk szervezettek, lendületesnek és vidámnak mutatják az eseményeket, ami voltaképpen akár igaz is lehet, de az ábrázolt forma mindig „dúsabb”, mint az apróbb nehézségektől sem mentes fizikai térben zajló felvonulás.

Az online terep jelentősége

A globalizációs folyamatok divergencián alapuló megközelítéseinek egyes képviselői szerint a globalizáció nem összemosza, hanem kiemeli a különböző

⁵ <https://www.facebook.com/ketkecske/photos/a.428893923970106.1073741832.428785287314303/476388429220655/?type=3&theater> – utolsó letöltés: 2017. 04. 26.

földrajzi körzetek sajátos vonásait, a helyi tudást, a helyi kultúrát, az egyedi gazdasági tevékenységek jellegzetességeit (GRABHER – STARK, 1996, 745, 769.). Amennyiben a robertsoni értelemben a lokálist a globális aspektusaként fogjuk fel, akkor a panyolaiak életviláguk aktív alakítói, mert a globális hatásokat a helyi lokális feltételekhez igazítják (ROBERTSON, 1992, 173–174.; MEYROWITZ, 2005, 29.). Értelmezésben a hagyományörző farsangi felvonulás, lényegében a globális fesztiválkultúrára adott lokális válasz, amely az internetes felületekre felkerülve tölti be a szerepét. A helyi elit számára a farsangi események online megosztása nem csak a történések dokumentálása, hanem marketingtevékenység is, amely az érdeklődő külvilágot szólítja meg. A lokális esemény itt kap lehetőséget arra, hogy globális érdeklődés tárgyává váljon, ami azonban nem jelent globális szintű részvételt, csupán azt, hogy a lokális esemény ténye ismertté és széles körben elérhetővé válik a virtuális térben.

Úgy tűnik, a panyolai elitnek van lokális válasza az olyan globális kihívásra, mint a turizmus. A falureprezentáció elemei: érintetlen környezet, minőségi ételek és italok, házias vendéglátás, három folyóhoz kapcsolódó sport és túralehetőségek, igényes zenei fesztivál, valamint ebbe a sorba kapcsolódva a hagyományos, „népies” jelleg is.⁶ A virtuális térben ezt a turistákat vonzó kínálatot kommunikálja magáról a falu. Mindezt tekinthetjük úgy is, mint a lokalitás áruba bocsátását (APPADURAI, 2008, 69.). Az áruvá válás nem csak anyagi értelemben vett cserét jelent, hanem azt is, hogy olyan cserealapot kínál fel Panyola, amely alkalmassá teszi arra, hogy széleskörű figyelem tárgyává váljon. A település periférikus helyzetéből vélt vagy valós lokális értékeinek megosztása révén kerülhet át abba a globális körforgásba, amely aztán a csere folytán a helyiek értékrendjét is alakítja. A cserehelyzet megkívánja, hogy a cserealapot jelentő értékeiket a kereslet irányába alakítsák, ezért a szervezők a helyi hagyományokat a jelenben definiálják, és ehhez jól hasznosítható emlékeket igyekeznek találni a település múltjából. A farsangi felvonulás éppúgy érdekes látványosság a faluba látogató vendégeknek, mint az esemény reprezentációját az interneten megtekintő érdeklődőknek. Ugyanakkor az offline térben létrehozott szokásrekonstrukció a panyolaiakra is visszahat. Annak ellenére, hogy a farsangi esemény az újraalkotása során jelentésváltozáson ment keresztül, mégis képes volt befogadható önképet teremteni és így elnyerni a helyiek elfogadó attitűdjét is (BENDIX, 1989, 132.). A hagyományörző farsangi felvonulás fontos elemévé vált a helyi identitásnak, a panyolaiak közül sokan összetartozásuk metaforájaként tekintenek a rendezvényre.

⁶ Az épített környezetre nem jellemző a hagyományos jelleg, ezért termékekben (pálinka, lekvár) és rendezvényekben (farsang, lekvárfőzés) mutatható fel.

Azzal, hogy az online praxisok egyre meghatározóbban vannak jelen mindennapokban, a virtuális térben zajló folyamatok nem csak a felhasználók életére hatnak, hanem azokra is, akik nem ismerik az internet világát. Az online terep jelentőségét az offline térben végzett kutatásaink alkalmával is megfogalmazták beszélgetőtársaink. A helyi tudás része, hogy a hatvanas években néprajzi filmen és fotókon is megörökített farsang a falu néprajzi hagyatéka, és ez az örökség hozzáférhető, megtekinthető. Ezzel még azok is tisztában vannak, akik soha nem látták a filmet. Több beszélgetőpartnerünk ajánlotta a farsangi felvonulás során, hogy a helyi farsangi szokások megismerése érdekében nézzük meg az erről készült filmet az interneten. Olyanok is, akik a kibertérben járatlanok, nem felhasználók, az internetről is csak elmondás alapján van elképzelésük. Számukra a virtuális tér az a kapcsolódási pont, ahol a falu a külvilág számára elérhető.

Kétségtelen, hogy a panyolaiak számára sokkal inkább munka, mint szórakozás a farsangi rendezvény, mégis ez a közeg azzal, hogy megteremti a helyi értékek felmutatásának terét, a helyi lakosok számára megszerkeszti és kommunikálja az együvé tartozás motivációit is (KESZEG, 2004, 22.). Feltehetően a falu fizikai terén kívül élő fiatalok sem elsősorban a szórakozás iránti vágyuk kiélése miatt vesznek részt aktívan a hagyományőrző farsangi felvonulás megszervezésében, hanem a lokális összetartozásnak egy olyan formáját igyekeznek megélni, amely a külvilág számára (akár az interneten keresztül is) értékékként felmutatható.

Kutatói szerep az online terepen

Bár a 2016-os farsangra irányult a kutatásunk, ám az előző két év során is dokumentáltuk a falu fizikai terében zajló eseményeket, így voltak tapasztalataink a rendezvény menetéről, ismertük a résztvevőket és a szervezőket, többükkel interjút is készítettünk. A fizikai térben végzett kutatás fontos eleme volt, hogy az esemény mobil jellegéhez alkalmazkodva nyomon követtük a falu terében vonuló maskarásokat. Kutatói érdeklődésünk látványos módon mutatkozott meg, mert kamerás autónk a farsangi felvonulás előtt haladt, a kutatócsoport tagjai pedig a menettel tartva tettek fel kérdéseket a résztvevőknek és az összegyűlt nézőknek. Mindez kétségkívül hatással volt magára az eseményre és az esemény résztvevőire, ottlétünk hangsúlyozta a rendezvény érték voltát. Mivel a 2014-es első hagyományőrző farsangi rendezvénytől kezdve jelen voltunk, érdeklődésünk a második és harmadik alkalommal már nem volt szokatlan, sőt szinte hozzátartozott az eseményhez. Ennek ellenére a helyiekhez képest

idegenül mozogtunk a terepen. 2016-ban kutatásba vont online terep semleges teret biztosított a kutatás számára. Kutatóként nem éreztük úgy, hogy idegenek vagyunk egy számunkra szokatlan terepen, és a megkérdezetteket sem feszélyezte egy ismeretlen jelenléte, hiszen a begyakorolt társadalmi normák áthágása nélkül bármikor felfüggeszthette vagy befejezhetette a kommunikációt. A virtuális térben zajló etnográfiai megfigyelés révén átértékelődött a megfigyelői szerep, a kutatói pozíciót a kölcsönösség és az egyenrangú kapcsolat-tartás jellemezte, amely abban is megnyilvánulhatott, hogy a kapcsolatfelvételt követően akár a megkérdezettnek is lehetősége nyílt a kutató profiljába (és ezzel lényegében az életébe) észrevétlenül betekinteni. Az internetes felületeken különösen a közösségi portálokon a külső megfigyelés teljesen elfogadott felhasználói gyakorlat, hiszen a terep eleve számít az anonim külső szemlélőkre. Így az információk megismerése szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a megfigyelő felfedi-e magát vagy sem, bár kétségtelen, hogy a néma felhasználó (lurker) pozíciója behatárolja a megismerést⁷ (GRESCHKE, 2014, 83.).

A virtuális tér egyre elterjedtebb használata elősegíti a tudomány demokratizálásának folyamatát is, mert a terep és a befogadó (az etnográfiai szöveg olvasója) között már nem csak a kutató objektivitást sugalló személyes jelenléte áll. Korábban az etnográfus tapasztalatai saját értelmezésében jelentek meg a terepről. Az internet elterjedésével lehetővé vált, hogy már ne csak az etnográfus legyen a tapasztalatok egyedüli értelmezője (HINE, 2000; idézi: MÁTYUS, 2015, 30.). A helyiek az esemény történéseivel szinte azonos időben közreadhatják saját interpretációikat, amelyek természetesen szakmailag laikusak, de saját élet-kontextusaikra vonatkozóan szakértő emberek elemzésre és értelmezésre alkalmas perspektívái. A kutatói reflexió sohasem tud ilyen gyors lenni, hiszen a bemutatás más dimenzióját valósítja meg, időt igényel az értelmezés.

A netes felület arra is alkalmas, hogy a kutatók nyilvánosan reagálhatnak a kutatási szituációra, vagy felhasználják azt saját érdekeik mentén. Például a Fogadó a két kecskéhez elnevezésű panyolai szálláshely Facebook oldalán, a farsangra invitáló bejegyzésben a helyi rendezvény értékét és autentikus voltát, a felé irányuló etnográfusi érdeklődéssel magyarázza a tulajdonos:

*Tudtátok, hogy Panyolán olyan élénken éltek a farsangi népszokások, hogy a Debreceni Egyetem néprajzosai teljes elragadtatásban gyűjtötték a szokásokat, filmeztek, fotóztak? A Panyolán gyűjtött anyagok máig a Néprajz Tanszék kincsei.*⁸

⁷ A „kukkolás”, lurker pozíció, amikor a kutató saját üzeneteket nem küld, ezért kutatása nem interaktív, viszont nagyon informatív, mert intenzíven megfigyel.

⁸ <https://www.facebook.com/ketkecske/photos/a.428893923970106.1073741832.428785287314303/476388429220655/?type=3&theater> – utolsó letöltés: 2017. 04. 26.

Összegzés

A terep jellege és jelentősége az elmúlt évszázad során sokat változott. A terepkutatás a 20. század elején a társadalmi jelenségek megértésének nélkülözhetetlen közegeként vált antropológia legfontosabb munkamódszerévé. Az évek során a tereppel szembeni elvárásaink folyamatosan változtak, a 20. század második felére a globalizált és deterritorializált világban a sokrétűen összefonódó kulturális és társadalmi színterek vizsgálatára alkalmatlanná vált a földrajzilag és kulturálisan adott helyhez kötött terepfogalom. A terep mozgásba lendült, és az etnográfus/antropológus feladatává vált a kutatás tárgyának nyomon követése. A 20. század végére a posztmodern antropológia terepfelfogását tovább árnyalta a virtuális terep megjelenése. Ezzel az antropológus interpretációjának kizárólagossága mellett a személyes jelenlét szükségessége is megkérdőjeleződött. Az elmúlt évszázadban végbement változások alapvetően a kutatási folyamat demokratizálódásának irányába hatottak, átértékelődött az antropológus tereppozíciója, a kutató és kutatottak közötti viszony éppúgy, mint a terepen gyűjtött információk értelmezési keretei. Mára a virtuális tér is releváns kutatási terep, az itt zajló terepmunka mélysége és intenzitása mérhető. A virtuális térbe való eljutásnak éppúgy meg vannak a feltételei, mint egy fizikai térben létező terep elérésének. Az online terep is igényli az előkészítést, a szervezést, a technikai feltételek biztosítását.

Ez a tanulmány a 2016-os panyolai hagyományőrző farsangi felvonulás offline és online vonatkozásait feltáró kutatásunk eredményei alapján készült. Az írás terjedelmi korlátai miatt itt csak a virtuális terepre vonatkozó tapasztalataink bemutatására vállalkozhattam. Az online térben folyó kutatás leíró jellegű bemutatásával igyekeztem érzékeltetni a virtuális terep feltárásának folyamatát, előnyeit és nehézségeit. A panyolai hagyományőrző farsangi felvonulás komplex vizsgálatából az interneten (ezen belül is a Facebookon) folytatott szervezés és az internetes reprezentáció területét mutattam be. A virtuális terep vizsgálata jó lehetőséget biztosított annak ismertetésére, hogyan válnak a globális jelenségek a lokális ünnepszervezés eszközévé, és hogyan válik a helyi rendezvény az interneten keresztül ismét globális kínálat részévé.

Kiinduló hipotézisem az volt, hogy a világháló mindennapi használata az emberek hétköznapi életét látens vagy transzparens módon befolyásoló tényező lehet. Miután a panyolai farsangi felvonulást az elszármazott fiatalok az interneten keresztül szervezték, elmondható, hogy a virtuális tér használata lehetőséget kínál a szoros és intenzív kapcsolattartásra az otthon maradottakkal. A közös rendezvényszervezés is része annak az új helyzetnek, amely révén az

elszármazottak egy sajátos transzlokális szerepet vehetnek fel. Ennek lényege, hogy a kibocsátó falujukban maradt ismerőseikkel, rokonaikkal tartott szoros virtuális kapcsolataiknak köszönhetően nyomon követhetik és alakíthatják is a lokális viszonyokat. Hazalátogatásaikat célzottan akkorra időzíthetik, amikor szükség van a fizikai térben a jelenlétükre.

Kutatásunk során arra is kíváncsiak voltunk, hogyan viszonyulnak a világhálót nem használók a körülöttük zajló online folyamatokhoz. A település offline terepén szerzett tapasztalataink nyomán arra a következtetésre jutottunk, hogy nem fogalmazható meg általánosságban a virtuális világról alkotott elképzelésük, mert maguk az online világon kívül maradtak sem tipizálható életkor, nem vagy iskolázottság alapján. A megkérdezettek válaszaiból az rajzolódott ki, hogy rájuk a közösségi médiában járatos rokonaik, ismerőseik révén hat az online kultúra.

Megítélésem szerint mára annyira átszötte a virtuális világ a hétköznapijainkat, hogy egyetlen területére sem tekinthetünk anélkül, hogy ne vennénk figyelembe online vonatkozásait. Sőt, fennáll annak a veszélye, hogy offline vagy online terek különálló vizsgálatával töredékes, illetve torzító eredményhez juthatunk.

IRODALOM

APPADURAI, Arjun

2008 Az áruk és az érték politikája. *Replika*, 63, 61–106.

AUGÉ, Marc

2012 *Nem-helyek. Bevezetés a szürmodernitás antropológiájába*. Budapest, Múcsarnok Nonprofit Kft.

BENDIX, Regina

1989 Tourism and Cultural Displays. Inventing Traditions for Whom? *Journal of American Folklore*, 102, 131–146.

BÍRÓ Zoltán

1987 Egy új szempont esélyei. In: BÍRÓ Zoltán – GAGYI József – PÉNTÉK János (szerk.): *Néphagyományok új környezetben. Tanulmányok a folklorizmus köréből*. 26–48. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.

BOELLSTORF, Tom

2008 *Coming of Age in Second Life. An Anthropologist Explores the Virtual Human*. Princeton – Oxford, Princeton University Press.

- BOGLÁR Lajos (szerk.)
2004 „Így kutatunk mi...”. *Az antropológiai terepmunka módszereihez.* I–II–III. Budapest, Szimbiózis.
- CLIFFORD, James
2003 [1997] Térbeli gyakorlatok (terepmunka, utazás). *Magyar Lettre Internationale*, 43. <http://www.c3.hu/scripta/lettre/lettre49/clifford.htm> (utolsó letöltés: 2017. 03. 28.).
- CRAPANZANO, Vincent
1977 The Life History in Anthropological Field Work. *Anthropology and Humanism Quarterly*, 2, June, 3–7.
- FALZON, Mark-Anthony (szerk.)
2009 *Introduction. Multi-sited Ethnography: Theory, Praxis and Locality in Contemporary Research.* 1–23. Aldershot, Ashgate.
- FARKAS Judit – LAJOS Veronika
2015 Előszó. *Replika*, 90–91, 7–11.
- FEISCHMIDT Margit
2007 Az antropológiai terepmunka módszerei. In: KOVÁCS Éva (szerk.): *Közösségtanulmány. Módszertani jegyzet.* 223–233. Budapest – Pécs, Néprajzi Múzeum – PTE-BTK Kommunikáció- és Média-tudományi Tanszék. http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszlet/index.php?option=com_tanelem&id_tanelem=834&tip=0 (utolsó letöltés: 2017. 04. 22.).
- GEERTZ, Clifford
1994 *Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások.* Budapest, Századvég Kiadó.
- GRABHER, Gernot – STARK, David
1996 A szervezett sokféleség – evolúcióelmélet, hálózatelemzés és a poszt szocialista átalakulás. *Közgazdasági Szemle*, XLIII, 9, 745–769.
- GRESCHKE, Heike Mónika
2014 „Beléptem?” Etnometodológiai reflexiók egy plurilokális etnográfiai kutatásról. *Kultúra és Közösség*, V, III, 77–93.
- GUPTA, Akhil – FERGUSON, James
1997 Discipline and Practice: „The Field” as Site, Method, and Location in Anthropology. In: GUPTA, Akhil – FERGUSON, James (szerk.): *Anthropological Locations. Boundaries and Grounds of a Field Science.* 1–46. Berkeley – Los Angeles – London, University of California Press.

- HALLETT, Ronald E. – BARBER, Kristen
2014 Ethnographic Research in a Cyber Era. *Journal of Contemporary Ethnography*, 43, 3, 306–310.
- HAVILAND, William A.
1990 *Cultural anthropology*. (6. kiadás.) Forth Worth: Holt, Rinehart and Winston.
- HINE, Christine
2000 *Virtual Ethnography*. London, Thousand Oaks – New Delhi, Sage.
- HIRVI, Laura – SNELLMAN, Hanna (szerk.)
2012 *Where is the Field? The Experience of Migration Viewed through the Prism of Ethnographic Fieldwork*. Helsinki, Finnish Literature Society.
- HOLLÓS Marida
1995 *Bevezetés a kulturális antropológiába*. Budapest, Szimbíózis.
- KESZEG Vilmos
2004 Az ünneplő Torda. Az ünneplés alkalmi és terei egy kisvárosban. In: Pócs Éva (szerk.): *Rítus és ünnep az ezredfordulón*. 21–42. Budapest, L'Harmattan.
- KOZINETS, Robert V.
2010 *Netnography. Doing Ethnographic Research Online*. Los Angeles – London – New Delhi, Sage.
- LAJOS Veronika
2013 A modernitás eleganciája. A kritikai szembenézés társadalomtudományi gyakorlatának néhány aspektusa. *Kultúra és Közösség*, IV, 43–54.
2016 Internet és etnográfiai jelenkorkutatás, In: BIHARI NAGY Éva – KAVACSÁNSZKI Máté – KEMÉNYFI Róbert – MARINKA Melinda (szerk.): *Diptichon*. 830–851. Debrecen, Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék. /*Studia Folkloristica et Ethnographica* 65./
- LEWIS, Ioan M.
1985 *Social anthropology in perspective*. Cambridge, Cambridge University Press.
- MACCANNELL, Dean
1999 *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*. Berkeley and Los Angeles, University of California Press.
- MARCUS, George E.
1986 Contemporary Problems of Ethnography in the Modern World System. In: CLIFFORD, James – MARCUS, George E. (szerk.): *Writing Culture*. 165–193. Berkeley, University of California Press,

- 1995 Ethnography in/of the World System. The Emergence of Multi-Sited Ethnography. *Annual Review of Anthropology*, 24, 95–117.
- MÁTYUS Imre
2015 Terepcseré. A terep fogalmának ártértékelődése a virtuális etnográfia-ban. *Replika*, 90–91, 27–37.
- MEYROWITZ, Joshua
2005 A glocalitás hajnala: A hely és az önazonosság új élménye a globális faluban. *Világosság*, VI, 29–36.
- MILLER, Daniel
2011 *Tales from Facebook*. Cambridge, Polity.
- NAGY Károly Zsolt
2015 Ösvény a dzsungelben. *Replika*, 90–91, 39–56.
- PRÓNAI Csaba
2006 *Mi a kulturális antropológia?* http://www.tarrdaniel.com/documents/KulturalisAntropologia/kulturalis_antropologia.html (utolsó letöltés: 2017. 04. 26.).
- ROBERTSON, Roland
1992 *Globalization. Social Theory and Global Culture*. London, Sage.
- UJVÁRY Zoltán
1966 Farsangi játékok filmezése Panyolán. *Ethnographia*, LXXVII, 139–141.
1983 *Játék és maszk. I. Dramatikus népszokások*. Debrecen, Néprajzi Tan-szék.
- WILSON, Samuel M – PETERSON, Leighton C.
2002 The Anthropology of Online Communities. *Annual Review of Anthropology*, 31, 449–467.

ANTAL LOVAS KISS

WHERE IS THE SITE OF 21ST CENTURY ETHNOGRAPHIC/
ANTHROPOLOGICAL RESEARCH TO BE FOUND?

The source of anthropological cognition and understanding is the research site. Its importance is indicated by the fact that during the 19th–20th centuries, changes in the expectations of the research site reflected the eras of anthropology. In the 21st century, the new challenge is that part of the concept of a research site has

become a social space that has no physical extension, only an online existence. The researcher's attitude towards the new virtual space differs in many respects from previous traditions. In my article, I present some of the characteristics of online research sites and virtual fieldwork through an example of a specific study. In 2016, I was studying a traditional carnival parade organized in Panyola, in Szabolcs-Szatmár-Bereg county. Through the study of several sites, I track how global phenomena become a tool for local celebration and how the local event becomes part of the global cache through the Internet.